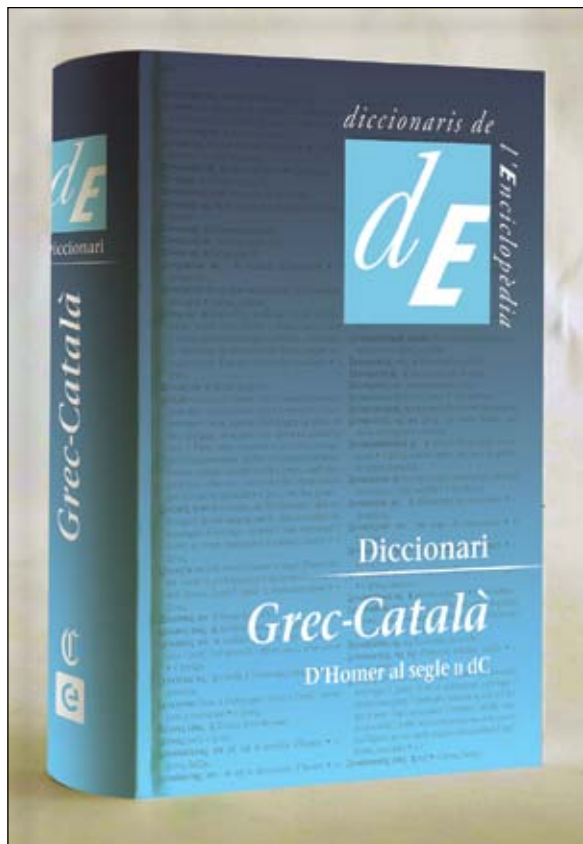

En el cor del món antic: d'Homer al segle II després de Crist

Diccionari grec-català. D'Homer al segle II dC,

dirigit pels professors Joan Alberich i Francesc J. Cuartero i redactat per Joan Alberich, Jaume Almirall, Xavier Crosas, Francesc J. Cuartero, Josep Granados, Joan Andreu Martí, Daniel Ramon i Montserrat Ros

Enciclopèdia Catalana - Fundació Institut Cambó, Barcelona 2015.

Darrere de la traducció de l'admirada Montserrat Ros del començament de la *Ilíada*:

Canta, dea, la ira funesta del Pelida Aquil·leu, ira que causà als aqueus sofrències sens fi, enfonçà a l'Hades les ànimes valeroses de molts herois i, a ells, els féu presa dels gossos i de tots els ocells de rapinya —s'acomplia el disseny de Zeus!

hi ha un univers de cultura absolutament apassionant transmès en llengua grega. Fins ara, fora de dos diccionaris escolars, la llengua catalana no disposava d'un gran diccionari que donés raó del cabal lèxic aclaparador de la llengua grega antiga. Aquest estiu —juny del 2015— acaba de ser publicat el gran *Diccionari grec-català. D'Homer al segle II dC*, dirigit pels professors Joan Alberich i Francesc J. Cuartero i redactat per Joan Alberich, Jaume Almirall, Xavier Crosas, Francesc J. Cuartero, Josep Granados, Joan Andreu Martí, Daniel Ramon i Montserrat Ros (Enciclopèdia Catalana - Fundació Institut Cambó, Barcelona 2015, 1.887 pàgines i 92.000 entrades). Es tracta d'una obra simplement portentosa.

El professor Francesc Josep Cuartero, en el «Pròleg», indica justament:

El *DICCIONARI GREG-CATALÀ* es presenta com a resposta a una exigència, llargament sentida i molt sovint expressada, d'una eina bàsica de treball per a estudiants i professors, des dels nivells elementals fins als universitaris, i per a l'estudiós de la llengua grega antiga en tota la riquesa de les seves manifestacions.

Aquesta obra és el resultat de vint anys de treball (1995-2015) dels directors i l'equip de redactors. Inclou la llengua que va des dels primers testimonis literaris de la llengua grega —Homer i els poemes hesiòdics— fins als textos de cap a l'any 200 dC. Conté, per tant, la llengua grega de l'època arcaica, del classicisme, de l'hellenisme, de gran part de la literatura d'època imperial (Segona Sofística, la *Septuaginta* o versió dels LXX de l'Antic Testament, el Nou Testament i els primers autors cristians). La majoria d'hàpaxs i de *dis legómena* (mots documentats una o bé dues vegades en la llarga història de la llengua grega) hi han estat també incorporats. El diccionari recull la totalitat dels noms propis antropònims, patronímics, gentilicis, teònims i topònims, fet que resol molts de problemes pràctics, però que pot portar a una certa perplexitat. Més avall en tornaré a parlar.

El volum —editat amb una pulcritud meravellosa—, després del pròleg, de la descripció del propòsit i característiques del diccionari, de les instruccions per al maneig del volum, de la llista d'abreviatures i de les sigles d'autors grecs citats en els exemples del diccionari (116 autors, des d'Homer [segle VIII aC] fins a Sext Empíric [segle II-III dC]), conté un «Tractat de morfologia grega en dialecte àtic» (pp. 31-117), que és un gramàtica completa de la morfologia nominal, adjectival i verbal de la llengua grega. A continuació hi trobem un conjunt de 15 mapes del «món grec», que permeten situar els territoris, les illes, els rius i les ciutats, amb els noms corresponents.

Un llibre com aquest s'ha d'inscriure en la llarga història lexicogràfica de la llengua grega, que té com a fites fonamentals els grans diccionaris de H.G. Lidell i R. Scott (primera edició: Oxford 1843; continuada amb nous editors fins a la darrera edició de 1996), en anglès; de Bailly (París 1894), en francès; i de Rocci (Roma 1943, 1995) i de Montanari (Torí 1995, 2004), en italià; i de Rodríguez Adrados (en curs de publicació), en espanyol. El *Diccionari grec-català* forma part d'aquesta gran tradició i en constitueix una baula més. Els hellenistes catalans, des de l'any 1923, han treballat de valent en les edicions i traduccions de la gran col·lecció d'autors grecs de la Fundació Bernat Metge, que és un dels cims de la cultura catalana de tots els temps. El *Diccionari grec-català* és potser el fruit més esperat del treball d'aquests savis artesans de la llengua i de la cultura.

L'estructura de cada entrada del diccionari és la següent: enunciat del mot (en negreta) —per als substantius s'indica la forma del mot en nominatiu i en genitiu, seguit de l'article que indica el gènere; per als adjectius hi ha les tres formes del nominatiu (per al masculí, per al femení i per al neutre); en les entrades dels verbs es dona la primera persona del singular del present d'indicatiu; els altres mots figuren acompanyats de l'abreviatura de la categoria gramatical corresponent— va seguit de les diverses traduccions proposades per a cada accepció (s'usa la doble plec per a separar les accepcions i la plec simple per a les subaccepcions). El *Diccionari grec-català* conté també citacions d'autors acompanyades de la traducció

corresponent. Algunes traduccions porten explicacions (entre claudàtors i en un cos de lletra lleugerament més petit) a l'estil de: «els salis [sacerdots de Roma]; ramat d'Hermes [sc. morts]»; aquestes explicacions no sols són de caràcter cultural sinó també lèxic i ajuden a la tria adient del significat adequat: «lligar, tibar, estirar [regnes, arc] || estirar, estendre, desplegar, deixar anar [tempesta]». Al final dels articles hi ha l'etimologia de tots els mots (tret dels noms propis): en els mots grecs considerats primitius hi ha l'arrel indoeuropea precedida d'un asterisc, atès que es tracta d'hipòtesis formulades pels lingüistes. Alguns articles contenen al final un apartat d'observacions que conté els casos de la flexió o de la conjugació que s'aparten dels paradigmes regulars o bé casos que presenten divergències perquè pertanyen a dialectes diferents de l'àtic.

Les propostes de traducció dels mots són fetes amb precisió i exquisidesa. Un exemple d'un mot de gran contingut teològic: *khárisma -atos, tó* és una paraula que té 17 ocurrències en el Nou Testament amb els sentits de 'favor, gràcia, benefici, do [concedit per Déu]'. El *Diccionari grec-català* proposa els significats següents: «benevolència, gràcia, favor | misericòrdia [divina] | de la gràcia de Déu, carisma». La precisió i l'elegància de les traduccions proposades són admirables i mereixen tota mena d'elogis.

Un aspecte singular és el de les opcions que pren aquest diccionari per a la transcripció catalana de noms propis, noms comuns i adjectius d'origen grec, que segueix les normes establertes en l'estudi de J. Alberich, M. Ros i J. Morera, *La transcripció dels noms propis grecs i llatins* (1993). Això ocasiona algunes divergències respecte al DIEC2, que cal tenir en compte. Així, el nom de les lletres de l'alfabet grec

apareix transcrit i no transliterat (DGC *qui* - DIEC2 *khi*; DGC *teta* - DIEC2 *theta*); alguns noms geogràfics: DGC *Peloponès* - DIEC2 *Peloponès*; noms de persona: DGC *Jeremias* - Bíblia Catalana (traducció interconfessional) [BCI] *Jeremies*; altres noms: DGC *amficcionia* - DIEC2 *amfictionia*; DGC *pòntifex* - DIEC2 *pontífex*). Els autors són conscients que aquestes opcions, que són ben lúcides, comporten problemes, de manera que adverteixen:

Tanmateix, una aplicació radical de les normes no aspirarà a substituir formes consagrades per una tradició patrimonial de segles: fem servir «Aristòtil» i «Isop» en comptes d'«Aristòteles» i «Esop», quan ens referim al filòsof i al fabulista. Hi ha casos límit en què es pot admetre duplictat de formes, la considerada tradicional i la resultant de l'aplicació de les normes de transcripció: «oceà» nom geogràfic, enfront d'«Oceàn» teònim.

Crec que l'equanimitat i el bon criteri de traductors i editors permetran resoldre els casos de duplictat de formes que es deriven de la norma i la tradició en contraposició amb les formes que provenen de l'aplicació dels criteris científics que han emprat els autors d'aquest diccionari.

Penso que el *Diccionari grec-català* dirigit per Joan Alberich i Francesc J. Cuartero és una obra gegantina que honora d'una manera absoluta la llengua i la cultura catalanes i totes les persones i institucions que l'han feta possible: enhorabona! ♦

JOAN FERRER
(UNIVERSITAT DE GIRONA)

I. La mar Mediterrània i l'Hèl·lada

